

DOI 10.26886/2414-634X.3(39)2020.7

UDC: 378.14:372.854

**THE FORMATION OF PROFESSIONAL SELF – DETERMINATION
OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS IN THE CONDITIONS OF
COMPETENCY APPROACH**

T. Forostovska

<https://orcid.org/0000-0001-9353-4017>

e-mail: forostovskaja67@gmail.com

Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine, Kropyvnytsky

The article depicts the forming of professional self – determination of future chemistry teachers in the conditions of competency approach. The notions “professional self – determination”, “competence”, “competency approach” were determined.

The purpose of the research was to analysis elements of substantive competency of Chemistry teacher, the direction of their development, the structure and the concept of the directions of the future competence development.

The article also demonstrates characteristic features of professional – pedagogical competence of modern chemistry teacher.

The meaning of students mastering the methodology of teaching Chemistry and passing pedagogical practice for forming teacher competence was demonstrated.

Key words: professional self- determination, professional competence, competency approach, future Chemistry teacher, the process of studying.

Форостовська Т. О. Формування професійного самовизначення майбутніх чителів хімії в умовах компетентнісного підходу / Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна, Кропивницький.

В статті розглядається формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії в умовах компетентнісного підходу. Розкрито поняття «професійне самовизначення», «компетентність», «компетентнісний підхід».

Метою дослідження є реалізація компетентнісного підходу у процесі формування професійного самовизначення майбутнього вчителя хімії. У статті проаналізовано складові предметної компетентності вчителя хімії, напрями їх розвитку, структуру та зміст напрямів розвитку професійної компетентності.

У роботі також представлені характеристики професійно-педагогічної компетентності сучасного вчителя хімії. Показано значення оволодіння студентами методикою навчання хімії та проходженням педагогічної практики для формування професійної компетентності вчителя хімії

Ключові слова: професійне самовизначення, професійна компетентність, компетентнісний підхід, майбутній вчитель хімії, освітній процес.

Постановка проблеми. Сучасне цивілізоване суспільство зорієнтоване на раціональне використання потенційних можливостей кожного його члена, а якісна освіта ґрунтується на особистісному інтелектуальному і творчому розвитку учнів та має забезпечувати функціональність набутих знань і практичних умінь. Українська школа потребує вчителя - професіонала, здатного до саморозвитку та фахового зростання. Тому головним завданням підготовки майбутніх педагогів до трудової діяльності є підготовка компетентного, конкурентоспроможного вчителя зі сформованими професійними якостями, здатного орієнтуватися в мінливих умовах сучасного суспільства, здійснювати безперервну освіту протягом усього життя,

вчителя, у якого сформоване професійне самовизначення. Формування цих якостей можливе в умовах компетентнісного підходу. Саме компетентнісний підхід є однією з умов формування професійного самовизначення майбутніх учителів, зокрема учителів хімії, оскільки сприяє формуванню професійних і особистісних якостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми професійного самовизначення учнів, студентів, вчителів, зверталось багато як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Зокрема, в психолого-педагогічних дослідженнях К. Абульханової-Славської, Л. Божовича, О. Борисової, Є. Головахи, В. Полякова, М. Пряжнікова, В. Сафіна, М. Скаткіна, С. Чистякова та ін. глибоко і всебічно розкрито основні положення, ідеї, концепції, різні підходи до сутнісних характеристик, змісту, структури тощо.

Дослідженням проблеми формування професійних компетентностей майбутніх педагогів займалися В. Адольф, В. Антіпова, Н. Бібік, І. Зимня, Л. Карпова, В. Коваль, О. Козирева, М. Кузнецов, А. Маркова, Г. Пахомова, Є. Пономаренко, О. Хуторський та ін.

В роботах П. Васильєвої, Н. Душечкіної, Н. Кучугурової, М. Лук'янової, Л. Мітіної, Г. Селевко, В. Сластьоніна, Т. Сорокіної, А. Хуторського та ін. розкрито компетентнісний підхід у формуванні фахових компетентностей.

Дані дослідження здійснили вагомий внесок в розробку проблеми професійного самовизначення, формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. Однак проблема професійного самовизначення майбутніх вчителів, зокрема вчителів хімії в умовах компетентнісного підходу залишається однією із дискусійних і вимагає подальшого вивчення.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних підходів щодо використання компетентнісного підходу з метою формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії; виділенні низки компетенцій майбутнього вчителя хімії, які сприятимуть його успішній професійно-педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу статті. Професійне самовизначенням студентів-хіміків в умовах педагогічних закладів вищої освіти є цілісною системою, до якої входять професійно-ціннісні орієнтації, професійні знання і уміння вчителя хімії, самоосвіта і саморозвиток, Я-концепція, високий рівень творчого потенціалу, сформованість рефлексивно-оцінних умінь, професійно-педагогічна спрямованість учителя хімії, професійні та навчально-пізнавальні мотиви навчальної діяльності [1, с. 125]. На нашу думку, формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії в повній мірі може бути реалізоване в умовах компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважної трансляції знань, формування навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які є потенціалом, здатністю випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно – насиченого простору [2, с. 140].

В ході дослідження ми прийшли до висновку, що компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів хімії є «цілісною системою відбору змісту, організаційного та технологічного забезпечення процесу підготовки майбутнього вчителя на основі особистісних і професійних компетенцій, які гарантують високий рівень майбутньої професійної діяльності вчителя хімії» [3, с. 96].

В контексті нашого дослідження важливим є визначення дефініції професійної компетентності, а саме професійної компетентності майбутнього вчителя хімії. Цьому питанню приділяли свою увагу такі науковці як Є. Аршанський, П. Васильєва, Ю. Гавронская, Т. Козлова, Н. Кузнецова, В. Огороднік, С. Стрижак, І. Титова, М. Шаталова та ін.

Існують різні тлумачення терміну «компетентність».

Зокрема, Г. Селевко розглядає поняття «компетентність» як інтегральну якість особистості, що проявляється в загальній здатності і готовності її до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, набутих в процесі навчання і соціалізації й орієнтовані самостійну і успішну участь в діяльності [2, с.139].

А. Хуторський компетентністю називає володіння людиною певною компетенцією (знаннями, уміннями, навичками, досвідом тощо), що включає особисте ставлення до предмета діяльності [4, с.60].

Ми згодні з думкою О. Митник, який тлумачить професійну компетентність вчителя як здатність фахівця кваліфіковано й ефективно застосовувати теоретичні знання, знання-засоби, знання-цінності як у запланованих, так і у непередбачених педагогічних ситуаціях [5, с. 35].

І. Зимня визначає компетентність як «...володіння відповідними компетенціями, включаючи особисте відношення до себе та предмета діяльності», а компетенція, на думку дослідниці – це «...сукупність взаємозв'язаних якостей особистості, що стосуються певного кола предметів і процесів» [6, с.32].

Підсумовуючи визначення дослідників, можемо стверджувати, що професійна компетентність майбутнього вчителя хімії це - володіння певною кількістю знань, умінь, навичок, досвіду, необхідних для побудови ефективного освітнього і виховного процесів з хімії в закладах загальної середньої освіти.

Професійна компетентність майбутнього вчителя хімії складається із сукупності ключових (необхідних в будь-якій професійній діяльності), фахових (відображають особливості педагогічної діяльності) і спеціальних професійно-педагогічних компетентностей (предметно-спеціальних і предметно-методичних).

В межах нашого дослідження зупинимося на формуванні предметно-методичних компетентностей у майбутніх вчителів хімії, котрі поєднують в собі хімічні знання і педагогічні вміння, необхідні для успішної освітньої діяльності і є беззаперечною умовою реалізації формування професійного самовизначення.

До предметно-методичних компетентностей ми відносимо:

- сукупність наукових теоретичних хімічних знань та вмінь з використання цих знань: пояснення хімічних явищ і властивостей речовин, застосування цих знань до вирішення завдань якісного і кількісного характеру тощо та методичних умінь переносити ці знання у площину навчального предмета хімії, чітко і логічно розкривати основні факти, теорії та закони хімії;

- вміння планувати і виконувати хімічний експеримент, проводити спостереження, інтерпретувати й обробляти дані та формувати експериментальні уміння та навички учнів; використовувати хімічний експеримент з метою активізації пізнавальної діяльності учнів; організувати демонстрації, лабораторні дослідження, практичні роботи, спостереження учнів, формувати в них уміння робити на цій основі висновки; спрямовувати самостійну роботу учнів з використання хімічних дослідів;

- володіння різними прийомами, способами та методами розв'язування і складання розрахункових хімічних задач та здатність формувати в учнів вміння розв'язувати розрахункові та якісні задачі;

- вміння планувати, відбирати, аналізувати, синтезувати і конструювати навчальний матеріал з хімії, встановлювати міжпредметні зв'язки;

- уміння добирати або розробляти форми та методи організації навчальної діяльності учнів, використовувати сучасні освітні технології, в тому числі й ІКТ та методики для формування предметних компетентностей учнів.

Одним із важливих шляхів формування цих компетентностей, а отже і професійного самовизначення є інтеграція психолого-педагогічних, методичних та хімічних дисциплін через трансформацію змісту освіти та зміну організації освітнього процесу на основі командної взаємодії викладачів хімічних дисциплін, психології, педагогіки і методики навчання. Для формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії потрібні не тільки глибокі знання з фахових предметів, а й перенесення особливостей професійної діяльності в процесі навчання на формування умінь під час аналізу педагогічної ситуації, уміння виконувати певний комплекс розумових дій [7, с. 181].

Таким чином для якісного формування предметно-методичних компетентностей необхідна ціла низка змін в змісті як суто хімічних дисциплін, так і педагогіки та методики навчання хімії. Зокрема, це використання компетентнісно орієнтованих завдань під час вивчення хімічних дисциплін; виконання студентами творчих, дослідницьких завдань на перехресті хімічних наук та педагогіки і методики навчання хімії тощо.

Окрім того, цей процес має бути організований на основі командної взаємодії викладачів хімічних дисциплін, психології, педагогіки і методики навчання з використанням відповідних пізнавальних підходів, методів, засобів і технологій.

Висновки. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії має відбуватися в умовах компетентнісного підходу під час їх підготовки в педагогічних закладах вищої освіти. Формування професійної компетентності дозволить майбутнім вчителям хімії професійно самовизначитися та дасть змогу підготувати висококваліфікованого і всебічно розвиненого учителя хімії, котрий зможе з легкістю орієнтуватися як в хімії, так і в змісті інших фундаментальних дисциплін, вчителя з новим педагогічним мисленням, креативного, який вмітиме оптимально поєднувати на уроці методи навчання, володітиме інноваційними технологіями, здатного до саморозвитку і самоосвіти, фахівця з високою мотиваційною готовністю до професійної творчої діяльності.

Література:

1. Форостовська, Т.О. (2020). Становлення професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії як педагогічна проблема. *Науковий вісник льотної академії*, 7, 123-129.
2. Селевко, Г.К. (2004) Компетентности и их классификация. *Народное образование*, 4, 138-143.
3. Форостовська, Т.О. (2020) Компетентнісний підхід в процесі формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії. *Wielokierunkowosc jako gwarancja postępu naukowego: materiałi Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Warszawa, (21 lutego 2020 r., Warszawa)*, 2, 95-97.
4. Хуторской, А.В. (2003) Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*, 2, 58–64.

5. Митник, О.Я. (2009). Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи. *Початкова школа*, 11(485), 35-37.
6. Зимняя, И. А. (2004). *Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании*. Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 42.
7. Форостовська, Т.О. (2020). Педагогічна інтеграція як важлива умова ефективності реалізації професійного самовизначення майбутніх учителів хімії. *Наукові записки ЦДПУ*, 185, 179 – 183.

References:

1. Forostovska, T.O. (2020). Stanovlennia profesiinoho samovyznachennia maibutnikh vchyteliv khimii yak pedahohichna problema. *Naukovyi visnyk lotnoi akademii*, 7, 123-129. [in Ukrainian].
2. Selevko, G.K. (2004) Kompetentnosti i ih klassifikacija. *Narodnoe obrazovanie*, 4, 138-143. [in Russian].
3. Forostovska, T.O. (2020) Kompetentnisnyi pidkhid v protsesi formuvannia profesiinoho samovyznachennia maibutnikh vchyteliv khimii. *Vielokierunkovosc both the guarantee of advance of science: International scientific-practical materials of conference, Warsaw* (21 February, 2020, Warsaw), 2, 95-97. [in Poland].
4. Hutorskoj, A.V. (2003) Kljuchevye kompetencii kak komponent lichnostno orientirovannoj paradigmy obrazovanija. *Narodnoe obrazovanie*, 2, 58–64. [in Russian].
5. Mytnyk, O.Ya. (2009). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia: realii i perspektyvy. *Pochatkova shkola*, 11(485), 35-37. [in Ukrainian].

6. Zimnjaja, I.A. (2004). *Ključevye kompetentnosti kak rezul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii*. Issled. centr problem kachestva podgotovki specialistov, 42. [in Russian].
7. Forostovska, T.O. (2020). Pedahohichna intehratsiia yak vazhlyva umova efektyvnosti realizatsii profesiinoho samovyznachennia maibutnikh uchyteliv khimii. *Naukovi zapysky TsDPU*, 185, 179 – 183. [in Ukrainian].

Citation: T. Forostovska (2020). THE FORMATION OF PROFESSIONAL SELF – DETERMINATION OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS IN THE CONDITIONS OF COMPETENCY APPROACH. *Innovative Solutions in Modern Science*. 3(39). doi: 10.26886/2414-634X.3(39)2020.7

Copyright: T. Forostovska ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.